

INSTITUTIONEN FÖR
SPRÅK OCH LITTERATURER

REX AB SUIS APPELLATUR

En studie av användningen av ord på *reg*-stammen hos Caesar

Amanda Giles

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	LAT140
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt 2023
Handledare:	Sara Moding
Examinator:	Erik Bohlin
Rapport nr:	

Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	LAT140
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt 2023
Handledare:	Sara Moding
Examinator:	Erik Bohlin
Rapport nr:	
Nyckelord:	Caesar, latin, <i>rex, regina, regnum, regnare, regno, regere, rego, rectus, recte, regius, regia</i>

-
- Syfte:** Att avgöra hur Caesar använder ord bildade på *reg*-stammen i sina verk *De bello Gallico* och *De bello civili*, både gällande ordens betydelse och om någon värdering läggs i dem, och i så fall vilken.
- Metod:** Närläsning och sammanställning av förekomsterna av ord bildade på *reg*-stammen hos Caesar, samt jämförelse av dessa med ordens definitioner i ordböcker och deras användning hos andra latinska författare.
- Resultat:** I majoriteten av förekomsterna läggs ingen tydlig värdering i själva *reg*-orden, men de kan förekomma i både positiva och negativa sammanhang. Caesar använder inte ord på *reg*-stammen lika negativt som andra författare kunde göra under samma tid, men de används inte heller positivt eller på ett opartiskt sätt. Hans användning av *reg*-orden avslöjar ofta en motsättning mellan det romerska och icke-romerska, där det sistnämnda framställs som underordnat.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställning.....	2
Metod och material	2
Tidigare forskning	3
Bakgrund	5
Ord bildade på <i>reg</i> -stammen och deras betydelse.....	5
Historisk och politisk bakgrund	7
Roms kungar	7
Det politiska klimatet under senrepubliken.....	8
Den romerska attityden mot kunglighet och tyranni.....	10
Caesar - militär, politiker, författare och kung?	11
Resultat	15
<i>De bello Gallico</i>	15
<i>De bello civili</i>	21
Jämförelse och sammanfattning.....	27
Diskussion och slutsats	30
Romerskt och icke-romerskt	30
Makt(o)balans och legitimitet	32
Drottningen som lyser med sin frånvaro.....	35
Sammanfattning och slutsats.....	36
Referenslista	38
Editioner	38
Sekundärlitteratur.....	38
Databaser.....	40
Bilagor	41
<i>Reg</i> -ordens förekomster i <i>De bello Gallico</i>	41
<i>Reg</i> -ordens förekomster i <i>De bello civili</i>	42

Inledning

I början av år 44 f.Kr. hade Gajus Julius Caesar utropats till diktator på livstid.¹ På väg tillbaka till Rom från Albanobergen en januaridag samma år² möttes han av en folksamling som smyckade en staty av honom med en lagerkrona försedd med en vit bindel, en symbol för kunglighet, och hyllade honom som kung. Som svar på detta skall Caesar ska ha sagt att han var Caesar, inte kung. En liknande incident skall ha ägt rum vid högtiden Lupercalia då Marcus Antonius flera gånger försökte sätta en krona på hans huvud. Caesar frånsade sig kronan och beordrade att den i stället skulle tillägnas Jupiter.³

För en nutida åskådare skulle kanske Caesars uppförande synas vara ett tecken på ödmjukhet, men det låg i Caesars intressen på andra sätt att inte förknippa sig själv med kunglighet.

Under den romerska republiken hade det latinska ordet för kung, *rex*, och andra ord som det är etymologiskt släkt med fått en negativ innebörd och användes som politiskt skällsord.⁴

Orsaken till detta går att finna i Roms tidiga historia, då staden enligt traditionen styrdes av kungar. Med tiden blev kungarnas ledarstil despotisk och respektlös, vilket ledde till att monarkin avskaffades och kungen fördrevs. Detta ledde till en ovilja och misstänksamhet mot envælde som blev central för den romerska republikens ideologi.⁵ Trots att Caesar förnekade att han hade ambitioner att bli kung kunde han inte undgå att förknippas med kunglighet, och blev mördad den 15 mars 44 f.Kr., inte långt efter händelsen med lagerkronan.

Caesars relation till ordet *rex* är både komplex och fascinerande. Med tanke på hur hans politiska karriär kom att utspela sig och att han själv blev kallad kung vore det både intressant och relevant att undersöka Caesars eget förhållningssätt till *rex*. Det går naturligtvis inte att veta exakt vad Caesar tänkte, men genom att undersöka användningen av *rex* och andra ord bildade på *reg*-stammen i Caesars verk *De bello Gallico* och *De bello civili* kan vi åtminstone se om hans förhållningssätt till *reg*-orden i dessa verk skiljer sig från andra författares användning av dem eller ordens definitioner i ordböcker.

¹ Von Albrecht, 1997 s.408

² Deutsch, 1928 s. 394

³ Suet. *Iul.* 79.1–2.

⁴ OCD *Rex*

⁵ Baraz, 2018 (bokkapitlet har inhämtats digitalt i artikelformat, och sidhänvisningar är därför inte utsatta)

Syfte och frågeställning

Genom att undersöka användningen av *rex* och övriga ord som bildas på *reg*-stammen i *De bello Gallico* och *De bello civili* ska den här uppsatsen undersöka om Caesars användning av dessa ord skiljer sig åt mellan de båda verken och vilka definitioner av dem i latinska ordböcker som bäst återger deras betydelser hos Caesar, samt reflektera över varför dessa skillnader eller likheter förekommer och varför orden har den betydelse de har. Syftet med detta är utröna vilken betydelse *rex* och dess besläktade ord har hos Caesar samt om någon värdering, och i så fall vilken, som läggs i dem.

Metod och material

Undersökningen bygger på närläsning och sammanställning av partier där *rex* och ord på *reg*-stammen förekommer i *De bello Gallico* och *De bello civili*. För att få rätt kontext har även större mängder text från de aktuella verken lästs i översättning. Främst har ordböckerna *Thesaurus Linguae Latinae (TLL)* och *Oxford Latin Dictionary (OLD)*, men även *Lewis and Short, A Latin Dictionary (L&S)* används som referensram för en generell användning av *reg*-stamorden och deras betydelse, och det är framförallt mot detta som Caesars användning jämförs. Definitionen av *rex* har dock inte hämtats från *TLL* eftersom den vid tiden för uppsatsens skrivande inte är fullbordad och uppslagsordet för *rex* inte finns. På vissa ställen kan det bli relevant att ge exempel på andra romerska författares användning av orden som undersökningen berör. Kartläggningen av förekomsterna av *rex* och dess besläktade ord är hämtade från konkordansen *Concordantia et Index Caesaris – Concordance and Index to Caesar*,⁶ och databasen *Perseus*' sökverktyg för lokalisering av ord. Från början var tanken att belägga *reg*-ordens förekomster med hjälp av *TLL* men vid närmare undersökning visade det sig att bara ett urval av de aktuella ordens förekomster hos Caesar var dokumenterade i *TLL* och *rex* finns som ovan nämnts inte med i lexikonet.

Eftersom tanken med projektet är att Caesar i största möjliga mån ska få tala för sig själv används bara de verk som med säkerhet kan tillskrivas honom. Det innebär att bok åtta av *De bello Gallico*, *Bellum Alexandrinum*, *Bellum Africum* och *Bellum Hispaniense* inte kommer att undersökas. Detta gäller även tillfällen då Caesar skall ha talat om kungar, exempelvis begravningstalet över hans faster Julia eller de två händelser som beskrivs i inledningen, eftersom de lämningar vi har av dem idag utgörs av andras redogörelser för dem. Vidare bör

⁶ red. Cordelia M. Birch, Olms-Wiedmann, Hildesheim etc. 1989

klargöras att endast ord med en tydlig betydelsemässig koppling till kunglighet och styrande kommer undersökas, vilket utesluter exempelvis *regio*. Sammansatta ord, som *derigo* eller *correctus*, kommer inte undersökas.

Under arbetets gång har det visat sig att kapitel- och paragrafindelningen i *De bello Gallico* skiljer sig åt mellan olika utgåvor. Anvisningarna i uppsatsen är hämtade från Wolfgang Herings Teubnerutgåva⁷ och där kapitel- eller paragrafindelningen skiljer sig åt är detta markerat med en fotnot. Vidare förekommer viss textkritisk variation som rör *reg*-ord i *De bello civili*. Undersökningen har inkluderat förekomsterna eftersom de står med i den källkritiska edition som används,⁸ och dessutom är förekomsterna redovisade både i konkordansen och *Perseus*. Även dessa passager är markerade med en fotnot vid redovisningen av alla *reg*-ordens förekomster.

Tidigare forskning

Forskningen som den här uppsatsen lutar sig mot utgörs framför allt av definitionerna av *reg*-orden i *TLL*, *OLD* och *L&S*, böcker och artiklar om hur framför allt *rex* och *regnum* användes i politiska sammanhang under senrepubliken och redogörelser för Caesars liv, karriär och utmärkande drag som författare. Gällande Caesars relation till *rex* finns det en del skrivet om hur andra använder ordet om honom, men ingenting har under undersökningens gång uppkommit om Caesars egen användning av ordet i *De bello Gallico* och *De bello civili*.

L&S är en latinsk-engelsk ordbok som bygger på tyska latinska ordböcker och publicerades 1879. *OLD* är också en latinsk-engelsk ordbok, men bygger inte på någon tidigare förlaga utan är baseras på direkta analyser av latinsk text. *OLD* påbörjades 1933 och publicerades i sin helhet 1982. *TLL* är en helt latinskspråkig ordbok som bygger på analys av all latinsk text till år 600 e.Kr. och dokumenterar samtliga betydelser av latinska ord. Vid tiden för uppsatsens skrivande är den ännu inte färdigställd. Ordböckernas definitioner av *reg*-orden tas upp närmare i bakgrundskapitlet, så för att undvika onödig repetition kommer de inte diskuteras mer här.

De källor som används för att få en bild av Roms relation till kungar är artiklarna om ordet *rex* i handböckerna *Oxford Classical Dictionary (OCD)* och *Brill's New Pauly's* digitala

⁷ 1987, *C. Iulii Caesaris comentarii rerum gestarum, vol. I - Bellum Gallicum*. Edidit Wolfgang Hering. Leipzig

⁸ Damon, Cynthia (2015) *C. Iuli Caesaris commentariorum – Libri III de bello civili*. *Recognovit brevisque adnotatione critica instruxit C. Damon*. Oxford.

utgåvor, samt artiklarna *The Greek Tyrant and Roman Political Invective of the Late Republic* av J. Roger Dunkle⁹ och *The Attitude of the Augustan Poets Toward Rex and Related Words* av Robert J. Murray¹⁰ och bokkapitlet *Discourse of Kingship in Late Republican Invective* av Yelena Baraz.¹¹

OCD och *Brill's New Pauly* tar båda upp en kort etymologisk beskrivning av *rex* och en kort redogörelse för Roms kungatid och kungarnas religiösa och politiska funktioner.

Avslutningsvis nämner *Brill's New Pauly* att kejsarna undvek titeln *rex* för att respektera överklassen, och *OCD* beskriver närmare att detta var för att *rex* hade fått ett dåligt rykte under republiken.

Dunkles artikel beskriver den grekiska tyrannens roll i romersk politik. Det grekiska lånordet *tyrannus* kunde användas i stället för *rex* som politiskt skällsord. *Tyrannus* kom troligen till Rom via uppförandet av grekiska pjäser, och samhällseliten drog paralleller mellan rollfigurerna och aktuella politiska frågor. Tyrannen förknippades inte bara med envælde, utan också flera negativa egenskaper som övermod, våldsamt och girighet. Den grekiska tyrannen smälte samman med de romerska kungarna och blev ett väletablerat sätt att baktala sina politiska motståndare.

Murray undersöker användningen av *reg*-orden hos fyra augustinska författare, Horatius, Vergilius, Propertius och Tibullus. Han konstaterar att de, med några få undantag, inte används i negativ betydelse utan tvärtom kan användas i positiva sammanhang, även i politiska och romerska kontexter. Förutom att ge upplysning om användningen av *reg*-orden har Murrays artikel även tjänat som inspiration till hur den här undersökningen har genomförts och hur dess resultat har presenterats.

Baraz beskriver hur *rex* och *regnum* användes som politiska skällsord under senrepubliken genom att analysera främst Ciceros verk. *Rex* användes ofta om popularernas politik, men ordet betecknade snarare politiska tillvägagångssätt än en politisk ideologi och kunde användas i många olika sammanhang. Baraz konstaterar också att Caesar anklagades främst för att vilja bli kung efter sin död för att legitimera hans mord.

⁹1967, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, vol. 98, s. 151–171.

¹⁰ 1965, *The Classical Journal*, vol. 60 nr. 6, s. 241–246

¹¹ 2018, ur *Evil Lords: Theories and Representations of Tyranny from Antiquity to the Renaissance*, red. Nikos Panou och Hester Schadee. Oxford.

Bakgrund

För att resultatet av undersökningen ska sättas i sitt rätta sammanhang behövs först en noggrannare redogörelse för Roms historia av och attityd mot kungar, samt det politiska klimatet under senrepubliken när Caesar var verksam, men först ska orden som undersökningen berör presenteras.

Ord bildade på *reg*-stammen och deras betydelse

Rex är ett indoeuropeiskt ord som kommer från stammen **h₃reg-* som betyder att göra rak eller sträcka ut. *Rex* var alltså någon som höll något rakt, d.v.s. styrde.¹² Från samma stam kommer flera andra ord som har en besläktad betydelse. Förutom *rex* är de ord som förekommer hos Caesar verben *regnare* och *regere*, adjektiven *rectus* och *regius* samt adverbet *recte* som kan bildas av det förstnämnda, och slutligen substantiven *regia* och *regnum*. Ett annat vanligt ord bildat på *reg*-stammen, som dock inte förekommer hos Caesar, är *regina* som betyder drottning. Trots att *regina* inte används hos Caesar kommer det finnas anledning att diskutera ordet och det kommer därför att presenteras här.

Rex är, som ovan nämnts, det latinska ordet för kung, men det kan även ha andra betydelser. Ordet används som titel både på gudar, framför allt Jupiter, och människor, exempelvis Roms kungar, klientkungar, eller i plural på medregenter, i synnerhet kungen och drottningen i Egypten. *Rex* kan också användas om kungen som arketyper, i positiv bemärkelse någon som är framstående, överlägsen eller en god beskyddare, i negativ bemärkelse en tyrann eller despot. Ordet kan också ha en religiös betydelse, exempelvis *rex sacrorum* som var romerska präster som ärvt kungarnas religiösa funktion.¹³

Regina är femininformen av *rex* och betyder drottning, antingen syftande på kungens hustru eller en kvinnlig regent, men kan också beteckna andra kvinnliga medlemmar av kungafamiljen. Ordet kan också användas för att beskriva en kvinna eller andra feminina substantiv som är framstående inom något, som titel på frun till en *rex sacrorum* eller som beteckning på gudinnor, framför allt Juno. I betydelsen drottning används ordet ofta om Dido och Kleopatra.¹⁴

¹² Brill's New Pauly, *Rex*

¹³ OLD s.v. *Rex*

¹⁴ OLD, TLL s.v. *Regina*

Regnare är bildat av substantivet *regnum* som i sin tur kommer från *rex*. Verbet betyder att regera, styra som eller vara kung, kontrollera, ha suveränitet eller bete sig på ett kungligt sätt.¹⁵

Regere är bildat direkt på **h₃reǵ-*stammen och kan betyda hålla eller göra rak, hålla kurs, väg eller linje, rikta, guida, rätta, leda eller regera, i bokstavlig eller moralisk mening, och kontrollera antingen fysiska objekt eller människor, makt, eller stater.¹⁶

Rectus är perfektparticip av *regere* och kan således betyda rak, upprätt och direkt, men även passande, opartisk, korrekt, rätt, sann eller moraliskt riktig.¹⁷ Adverbet *recte* är bildat på samma stam och kan också betyda rakt, upprätt och direkt eller sant, korrekt, passande, rätt, moraliskt eller väl.¹⁸

Regius är bildat av *rex* och betyder kunglig. Det kan beteckna det som tillhör en kung, exempelvis medlemmar ur eller ättlingar till kungafamiljen eller det som passar eller är värdigt för en kung, exempelvis kungamakt (*regia potestas*) eller kungatiteln (*nomen regium*). Det kan också användas om egenskaper som förknippas med kungen, i positiv bemärkelse ädel eller framstående, i negativ bemärkelse styrande, auktoritär, grym, övermodig eller despotisk.¹⁹

Regia kommer från adjektivet *regius* och betyder kungligt palats eller hus. I synnerhet används det om kung Numas hem nära Vesta i Rom. I överförd bemärkelse kan det syfta på hovet eller kungamakten. Uttrycket *regia caeli* syftar på himmelen.²⁰

Regnum kan betyda kungamakt, monarki, politisk kontroll och regeringstid, eller i fysisk bemärkelse kungarike, domän eller de folk eller områden som styrs av en kung. Det kan också användas om gudars makt eller domäner. I negativ betydelse betyder det envælde, tyranni eller despotiskt eller autokratiskt styre eller beteende.²¹

¹⁵ OLD, TLL. s.v. *Regno*

¹⁶ OLD, TLL s.v. *Rego*

¹⁷ OLD, TLL s.v. *Rectus*

¹⁸ OLD, TLL s.v. *Recte*

¹⁹ OLD, TLL s.v. *Regius*

²⁰ OLD, TLL s.v. *Regia*

²¹ OLD, TLL s.v. *Regnum*

Historisk och politisk bakgrund

Under denna rubrik ges en översiktlig historisk och politisk bakgrund. Specifik kontext till Caesar och hans verk följer under nästa rubrik.

Roms kungar

Vad som är historia och vad som är myt är osäkert när det gäller Roms kungatid, så det bör klargöras att redogörelsen här baseras på vad som traditionellt brukar framföras av romerska historiker, framför allt Livius. Det är den versionen av kungatiden som ligger till grund för attityden mot kungar under republiken, varför det är relevant att återge just den även om den inte nödvändigtvis stämmer med verkligheten.

Enligt legenden styrdes Rom av sju kungar, varav den första var Romulus som hade grundat staden. Monarkin bestod i nästan 250 år. De två sista kungarna, Servius Tullius och Tarquinius Superbus, skall ha haft en tyrannisk ledarstil²² och i synnerhet den sistnämnda kom att bli en symbol för en förtryckande kungamakt. Tarquinius blev kung genom att störta Servius Tullius på uppmaning av sin fru Tullia, Servius' dotter. Tarquinius förknippades med nonchalans och försummelse av sina undersåtars rättigheter och de värden som han förväntades upprätthålla som statsöverhuvud.²³ Det var dock inte Tarquinius, utan hans son Sextus som kom att utlösa konflikten mot kungen. Efter att Sextus hade våldtagit adelsdamen Lucretia startade Lucius Junius Brutus ett uppror mot monarkin, och kungarna fördrevs. Brutus lät sedan det romerska folket svära att de aldrig skulle styras av en kung igen. I stället blev Brutus och Lucretias man, Lucius Tarquinius Collatinus, konsul. Republiken hade fötts, och den skulle vara så olik monarkin som möjligt. Brutus fick snart tillfälle att testa folkets lojalitet till republiken. Tarquinius Collatinus var nämligen släkt med Tarquinius Superbus, och namnet Tarquinius var tillräckligt för att väcka misstankar om att Collatinus var ett hot mot republiken, trots att han själv fallit offer för kungafamiljen och inte hade gjort något som legitimerade några sådana misstankar. Brutus lät samla folket och bad Collatinus gå i landsflykt, och beslutade dessutom att alla ur släkten Tarquinius skulle utvisas ur staden.²⁴

²² OCD *Rex*

²³ Baraz, 2018

²⁴ Liv. 1.57-60, 2.1-2

Av detta kan man alltså konstatera att namn hade stor betydelse, att namn var starkt kopplade till minne, och att den nya styrande klassen i Rom inte ville påminnas om den tid då den hade haft en underordnad ställning. När Tarquinerna inte längre fanns tillgängliga som syndabockar kom de dåliga egenskaperna som förknippades med dem att överföras till själva kungatiteln i stället. *Rex* kom alltså att bli ett skällsord i politiska sammanhang på grund av vad romerska politiker förknippade det med.²⁵

Det politiska klimatet under senrepubliken

Det romerska samhället var ingalunda ett jämlikt sådant. Det huvudsakliga politiska inflytandet och makten låg hos de äldsta senatorfamiljerna. Det hände visserligen att personer kunde uppnå senatorsstatus utan komma från en senatorsfamilj, men det ansågs finare att komma från en anrik familj än att uppnå en högre samhällsposition själv. Rikedom var ett krav för att uppnå social prestige och makt i Rom, och genom det romerska rikets expansion hade många adelsmän blivit rika som befälhavare eller ståthållare. Den sociala makten som en romare kunde uppnå yttrade sig bland annat via fenomenet *clientela*, som innebar att en klient kunde be om hjälp från en mäktig man, patronus, och i gengäld förväntades visa lojalitet mot honom genom att stötta hans politiska karriär. Även besegrade områden kunde bli klienter till en romersk härförare. Klientssystemet var en fundamental del av det romerska samhället eftersom staten inte kunde erbjuda ett socialt skyddsnät. Rom hade ingen socialomsorg eller polis och rättssystemet var korrupt, och inbördeskrig och politisk instabilitet bidrog till behovet av beskyddare. En viktig del av *clientela* var tacksamheten, *gratia*, som klienten förväntades visa mot sin patronus. Tacksamhet hade hög status i Rom och sågs som en dygd och plikt i alla sociala sammanhang. Den romerska synen på vänskap, *amicitia*, liknade dynamiken mellan klient och patronus. I båda fall förväntades välgärningar, *beneficii*, i utbyte mot tacksamhet och gentjänster, men *amicitia* bildades ofta mellan personer av samma sociala ställning. Det viktiga var dock inte att mottagaren verkligen kände tacksamhet, utan att han utförde de plikter som tacksamheten innefattade. En patronus eller vän kunde alltså välja att göra strategiska välgärningar för att erhålla mycket tacksamhet, d.v.s. gentjänster. *Gratia* betyder alltså inte bara tacksamhet, utan även inflytande.²⁶

Klienter kunde även gå i arv från far till son, och det var främst genom dessa nedärvda klienter som den romerska eliten behöll sin makt. Det var dock möjligt för en mäktig romare

²⁵ Baraz, 2018

²⁶ Wistrand, 1979 s. 5–14, 20–21

att utöka sitt antal klienter genom att driva en politik som skulle försätta många människor i tacksamhetsskuld till honom. Exempel på detta kunde vara jordreformer eller utdelandet av medborgarskap. Genom att erhålla tillräckligt med *gratia* kunde alltså en romare få majoritet i folkförsamlingen, det romerska folkets politiska församling som i teorin stod över senaten, och driva sin politik direkt genom den, över senatens huvud. Därför såg senaten med stor skepsis på lagförslag som förbättrade levnadsvillkoren för fattiga eftersom den fruktade att om för många människor kände *gratia* till en person skulle denne få alldeles för mycket makt och inflytande, och de som förespråkade sådana lagförslag anklagades för att sträva efter *regnum*, ”envælde”. Detta ledde till en splittring i Roms överklass mellan de som ville försvara det gamla systemet och de som ville utmana det för att öka sin makt och inflytande. Det gamla systemets försvarare kallades *optimater*, dess utmanare *popularer*. *Optimaterna* och *popularerna* var inga partier i modern bemärkelse, utan var snarare lösa grupperingar. Båda gruppernas anhängare kom från överklassen, och motsättningarna mellan dem bör tolkas som en konflikt inom den romerska aristokratin, inte mellan olika samhällsklasser. Romerska medborgare ur de lägre samhällsklasserna var bundna av *gratia* till sin patronus och kunde därför inte ta egna självständiga politiska beslut.²⁷

Det var ofta politiker som förde en politik som riktades till folket som anklagades för att vilja bli *rex* eller uppnå *regnum*. Dunkle menar att detta härrör delvis från den grekiska traditionen, där tyranner som Peisistratos och Cypselos tog makten från aristokratin med folkets hjälp,²⁸ men det har också sin förklaring i *clientela*-systemet som har förklarats ovan.²⁹ Baraz menar dock att anklagelser om *rex* och *regnum* inte riktades mot politiker baserat på vilken politik de förespråkade, utan *hur* de drev genom den. Hon beskriver hur Cicero riktade skarp kritik mot agrarreformer med motiveringen att de skulle beröva friheten för det romerska folket, och han använde också anklagelser om kunglighet om senatorseliten som backade den korrupta guvernören Verres. Cicero blev också själv anklagad för att bete sig kungligt i kölvattnet av Catilinas konspiration, då han lät fängsla och avrätta flera konspiratörer utan rättegång. Cicero var inte den enda som använde *rex* och *regnum* på det här sättet, termerna hade en väldigt flexibel användning och var vanliga i den politiska diskursen, både mot *popularer* och

²⁷ Ibid. s.18, 32–34

²⁸ Dunkle, 1967 s.159

²⁹ Wistrand, 1979 s. 32

medlemmar ur senatorseliten. Baserat på detta menar Baraz att *rex* och *regnum* snarare betecknade arrogans och okontrollerad politisk ambition än en specifik ideologi.³⁰

Den romerska attityden mot kunglighet och tyranni

Att romare hade en negativ syn på kungar på grund av sin erfarenhet av monarki har redan konstaterats. Det var dock inte bara den romerska traditionen som påverkade synen på kungar. Den grekiska tyrannen hade också stor påverkan på den romerska attityden till envælde. Från början betecknade tyrann någon som hade roffat åt sig suverän makt och styrde enväldigt, men behövde inte vara en grym härskare. Många tyranner var dock grymma, vilket ledde till att ordet fick sin negativa innebörd. Tyrannen var en populär figur i grekiska dramer, och det var förmodligen via dessa som romarna först fick kontakt med den. Den grekiska rädslan för tyranner stämde väl överens med den romerska överklassens motvilja för envælde, och lånordet *tyrannus* användes liksom *rex* som politiskt skällsord. Det fanns dock en skillnad mellan *rex* och *tyrannus*, det förstnämnda syftade på en grym härskare utan att säga något om dennes personlighet, medan det sistnämnda förknippades med vissa egenskaper, *vis*, *superbia*, *libido* och *crudelitas*; våldsamhet, övermod, lust och grymhet. Dessa egenskaper kom så småningom att associeras även med romerska kungar, bland annat var Livius influerad av de grekiska tyrannerna när han skildrade Tarquinius Superbus. Dessa brister blev också en del av diskursen om tyranni och envælde, och att anklaga någon för att besitta dem förekom ofta i anslutning med att anklaga någon för att vara *rex* eller *tyrannus*.³¹

Att den romerska synen på kungar skulle vara helt negativ motsätter sig dock Murray i sin artikel om användningen av *reg*-orden hos några augustinska författare. Diskursen om kungar tyder på att oviljan riktades specifikt mot romerska kungar, och han menar också att de romerska kungarna bara delvis förklarar motviljan för kungar under republiken eftersom den romerska misstänksamheten för kungar i öst borde också ha bidragit till detta, samt att *regnum* hade tappat lite av sin ursprungsbetydelse och snarare syftade på ett tyranniskt styrelseskick som gick emot republikens principer. I sin undersökning av användningen av *reg*-orden hos fyra författare verksamma under Caesars arvinge Augustus' tid konstaterar han även att orden sällan används i negativ bemärkelse. Hos Tibullus och Propertius förekommer *reg*-ord tio respektive 45 gånger. Endast hos Propertius används orden negativt, totalt fyra gånger, då om Kleopatra och hennes barn. Horatius använder även *regina* om Kleopatra på

³⁰ Baraz, 2018

³¹ Dunkle, 1967 s.151–160

detta negativa sätt. Flera av gångerna används dock *reg*-orden i en icke-politisk kontext, och på vissa ställen även i positiv bemärkelse. Både Horatius och Propertius skriver att deras beskyddare Maecenas är som en ättling till en kung i positiv mening, något som inte hade varit möjligt om den romerska attityden till kungar var helt negativ. Horatius använder också verbet *regnare* om både Augustus och det romerska folket. Hos Vergilius används *reg*-orden ofta politiskt, men har inte en negativ innebörd. *Reg*-orden kan tvärtom användas positivt, exempelvis om Aeneas och Rom i *Aeneiden*. Vissa av Aeneas fiender beskrivs som *rex*, men det gör Aeneas också så det är knappast ordet i sig som är negativt. Murray menar att denna användning av *reg*-orden kan sägas representera en genomsnittlig romares syn på kunglighet under den här perioden, trots att Horatius och Vergilius stod nära Augustus och lutade åt rojalistiska sympatier. Det skulle nämligen inte vara möjligt att använda *reg*-orden positivt om Maecenas, Augustus och själva Rom om allmänheten inte accepterade det, det skulle alienera poeternas publik och väcka anstöt. Romarna hade alltså förlikats med det faktum att de hade varit en monarki, det låg så pass lång borta att man kunde acceptera kunglighet i vissa sammanhang.³²

Avslutningsvis bör det klargöras att den negativa attityden mot kungar framför allt var rotad hos aristokratin, och att det är oklart om vanligt folk delade denna uppfattning. Som ovan nämnts var Roms aristokrati misstänksam mot enskilda personers framgångar, i synnerhet om de hade folket bakom sig. Caesar och Augustus avsåg sig alltså inte titeln *rex* för att det skulle göra dem impopulära, utan för att blidka den romerska överklassen.³³

Caesar - militär, politiker, författare och kung?

Gajus Julius Caesar föddes i Rom år 100 f.Kr. Han härstammade från en gammal patricisk familj och var aktiv både som politiker och militär. År 60 f.Kr bildade han tillsammans med Pompejus och Crassus det första triumviratet, ett avtal som skulle dela upp makten mellan dess tre medlemmar. År 59 var Caesar konsul för första gången, och kort därpå blev han prokonsul i Illyrien och Gallien.³⁴ I Gallien bytte han ut den fredligare expansionspolitik som Rom tidigare hade fört i området mot ett erövringskrig, som han själv påbörjade och utvidgade med motivationen att det skulle skydda romerska allierade. Kriget gjorde det möjligt för Caesar att öka sin betydelse och inflytande. Han hade dock motståndare i senaten,

³² Murray, 1965 s.241–246

³³ OCD, *rex*

³⁴ Conte, 1999 s.225

hans agerande i Gallien utfördes ofta olagligt utan senatens godkännande och triumviratet brakade samman när Crassus dog. Pompejus valdes till ensam konsul år 52, och flera försök att kalla tillbaka Caesar till Rom gjordes, utan resultat. År 49 återvände Caesar till slut till Italien, men han gjorde det genom att invadera med sin armé. Detta blev början på inbördeskriget mellan Caesar och Pompejus, som Caesar till slut vann. Vid krigets slut 45 f.Kr hade han i praktiken suverän makt i Rom och utnämndes till diktator på livstid året därpå. Vissa senatorer fick då nog av Caesars maktambitioner och såg honom som en tyrann, vilket ledde till att han mördades år 44 f.Kr.³⁵

Caesar anklagades för att sträva efter kungamakt, som nämnades i inledningen. Baraz menar dock att detta bör ses som en del av den generella användningen av *rex* och *regnum* som politiskt skällsord, nämligen att det syftade på ett politiskt tillvägagångssätt snarare än ideologi. Caesar har dock den särställningen att han faktiskt uppnådde envælde, vilket har påverkat bilden av anklagelserna som riktades mot honom. Med det sagt spelade dock anklagelserna en större roll precis före Caesars mord och framför allt efteråt. Att framställa Caesar som en tyrann som strävade efter envælde var viktigt för att legitimera konspiratörernas mord på honom.³⁶

Två verk som med säkerhet kan tillskrivas Caesar är bevarade, *De bello Gallico* och *De bello civili*. *De bello Gallico* behandlar Caesars expedition i Gallien. Det råder delade meningar om när verket skrevs, vissa menar att hela verket skrevs på en gång vintern 52–51 f.Kr, andra att böckerna tillkom årsvis under Caesars erövring. De sju första böckerna skrevs av Caesar själv, den åttonde skrevs av Hirtius, en av Caesars män. *De bello civili* handlar om inbördeskriget mellan Caesar och Pompejus, och är troligen inte färdigskriven. Det väldigt osäkert när verket skrevs och publicerades, vissa anser att verket inte publicerades förrän efter Caesars död. Den allmänna uppfattningen är dock att *De bello civili* skrevs år 47–46 f.Kr och publicerades år 46 f.Kr.³⁷ Båda verk ingår i genren *commentarius*, kommentar, som är ett slags förstadium till historieskrivning. Grunden till kommentarerna var rapporter av ämbetsmän som ämnades till att bearbetas för att uppnå en högre litterär stil. Caesars kommentarer har dock en högre litterär nivå än andra verk i genren brukar ha.³⁸

³⁵ Von Albrecht, 1997 s.407–408

³⁶ Baraz, 2018

³⁷ Conte, 1999 s.225–228

³⁸ Von Albrecht, 1997 s. 362, 412–413

Caesars litterära stil präglas av enkelhet och funktionalitet. Han undviker onödig variation, abstraktion och utfyllnad. Han justerar sin meningsbyggnad beroende på vad som uttrycks, en lång mening används alltså om ett resonemang medan en kort används om en plötslig händelse. Tonen i Caesars verk är rationell och inte lika känslomässigt laddad som exempelvis Ciceros, även om han på vissa ställen kan implementera en känslomässigare beskrivning. Caesars stil är dock inte enhetlig. *De bello civili* innehåller en del stilistiska anomalier, men det kan förklaras av att verket skrevs väldigt hastigt.³⁹

Caesars stil är även ett verktyg för att påverka synen på hans verk. Den enkla stilen bidrar till ett sken av opartiskhet, vilket i sin tur tjänar till att få Caesar att se bättre ut. *De bello Gallico* och *De bello civili* innehåller alltså inslag av propaganda för att främja Caesars anseende och karriär. Detta är tydligare i *De bello civili*, som är mer öppet politisk. Caesar använder inte bara sin litterära stil för att framhäva sig själv, det görs också med hur händelserna i verken presenteras. Caesar ljuger inte nödvändigtvis, men han kan utelämna saker eller förklara sambandet mellan händelseförlopp på ett missvisande sätt. Oförutsedda händelser förklaras med tur, som kan gynna både Caesars och hans fiender. Han inkluderar också fakta selektivt, och fokuserar på militära angelägenheter så att han kan visa sig från sin bästa sida. De enskilda saker Caesar nämner kan alltså mycket väl vara sanna, men de arrangeras och presenteras på ett sätt som ska passa in i ett förutbestämt narrativ.⁴⁰

Caesars självfrämjande syns också i de idéer han uttrycker i verken. I *De bello Gallico* framhäver han att kriget är ett defensivt sådant, som ska skydda både Rom och hennes bundsförvanter. De som gör uppror mot honom framställs som laglösa och strävande efter tyranni,⁴¹ trots att de säger att de står upp för frihet. Caesar framhåller därför också att han skyddar även den galliska aristokratin från upprorsmakarna. De galliska upprorens egentliga orsaker, protester mot Caesars styre och den politiska instabilitet som följde av hans misslyckande att ersätta de gamla maktstrukturerna i Gallien, ges ingen plats alls. Han har heller inte en särskilt positiv syn på gallerna generellt, och när han beskriver dem positivt är det ofta genom att framhäva deras ogalliska kvaliteter. Han understryker också att hans agerande alltid hållit sig inom vad lagen tillåter, och att han är politiskt moderat utan

³⁹ Ibid. 416–418

⁴⁰ Von Albrecht, 1997 s. 415–416, 418–420; Conte, 1999 s. 228–230

⁴¹ Ordvalet kommer från Conte s. 230 och har återgetts eftersom det ingår i ett referat. Det kommer diskuteras i diskussion- och slutsatskapitlet.

revolutionära ambitioner.⁴² I *De bello civili* är detta också centralt, Caesar vill försäkra den romerska överklassen om att hans gärningar är lagliga och att han har republikens bästa i åtanke, medan Pompejus och hans anhängare framställs som korrupta och motiverade av personliga angelägenheter snarare än rättvisa och frihet. Caesars invasion av Italien framställs som försvar av hans värdighet, och han påstår att det i själva verket var senaten som hade svikit de romerska värderingarna. Han poängterar att han strävar efter fred, men att detta hindras av Pompejusanhängarnas ovilja att förhandla.⁴³

⁴² Von Albrecht, 1997 s.421–422; Conte, 1999 s. 230

⁴³ Von Albrecht, 1997 s.422–423; Conte, 1999 s. 226–227

Resultat

Resultatet av undersökningen består av tabeller där samtliga förekomster av *reg*-orden samt deras betydelser presenteras. Eftersom det är svårt att få en uppfattning om ordens användning utan att själv läsa alla passager kommer kommentarer ges för att ge närmare förklaringar och belysa samband. Tabellerna i resultatdelen redovisar bara antalet förekomster, inte vilka passager de är hämtade från, för att göra resultatet mer lättöverskådligt. Fullständiga tabeller där alla förekomster av *reg*-orden är redovisade hittar läsaren som bilagor i slutet av uppsatsen. Översättningarna är författarens egna om inget annat anges.

De bello Gallico

	Rex	Regnum	Regere	Rectus	Recte	Regnare	Regius
Kung	10						
Klientkung	4						
Kungamakt		7					
Envälde		8					
Kungarike		4					
Härska			1				
Styra			1				
Rak				3			
Rätt					2		
Regera (klient)						1	
Kunglig							1
Totalt:	14	19	2	3	2	1	1

Rex och *regnum* förekommer oftast av *reg*-orden, 14 respektive 19 gånger, och båda ord kan syfta på olika saker. *Rex* används alltid som titel utan att någon tydlig värdering, varken positiv eller negativ, tillskrivs ordet i sig. Däremot kan personerna som har titeln *rex* beskrivas på ett värderande sätt. Flera av Caesars motståndare beskrivs som *rex*, exempelvis

Ariovistus,⁴⁴ som var kung i en germansk stam och till en början allierad med romarna, men när han stod i vägen för romersk expansion i Gallien ledde det till en konflikt mellan honom och Caesar. Ariovistus besegrades år 58 f.Kr.⁴⁵ Även Vercingetorix, som ledde ett till en början mycket framgångsrikt uppror mot romarna år 52 f.Kr men slutligen besegrades och avrättades under Caesars triumftåg,⁴⁶ beskrivs som *rex* på ett ställe.⁴⁷ Ordet används också ofta i relation till personer som Caesar har eller kommer att besegra. Några av Caesars fiender, nämligen Ariovistus, Galba och Vercingetorix beskrivs först som *rex* av lokalbefolkningen, men alla beskrivs senare med samma titel av Caesar, med undantag för Vercingetorix. Caesar skriver att Vercingetorix *rex ab suis appellatur*,⁴⁸ ”kallas kung av de sina”, men kallar honom aldrig *rex* själv.

Rex kan också användas i mer positiva sammanhang, då om allierade till Caesar. Inför Caesars första expedition till Britannien skickar han Commius, som han har utnämnt till kung hos atrebaterna, till ön för att uppmuntra briterna att acceptera romerskt styre, och beskriver Commius på följande sätt;

[...] *Commium, quem ipse Atrebatibus superatis regem ibi constituerat, cuius et virtutem et consilium probabat, et quem sibi fidelem esse arbitrabatur, cuiusque auctoritas in his regionibus magni habebatur, mittit.*⁴⁹

” [...] han skickade Commius, som han själv hade utnämnt till kung där efter att atrebaterna hade besegrats, vars tapperhet och omdöme han uppskattade, som han bedömde vara honom lojal och vars auktoritet ansågs vara mycket värd i dessa trakter.”

Commius är uppenbarligen en uppskattad allierad till Caesar, men beskrivningen av honom är intressant även av en annan anledning, det är nämligen ett exempel på ett fenomen som i modern tid har fått namnet klientkung. Klientkungarna var ingen homogen grupp och deras villkor påverkades mycket av på vilken tid och plats de levde samt hur deras kontaktnät såg ut, men generaliserande kan man säga att en klientkung var en härskare som var förbunden

⁴⁴ *Gall.* 1.31.10.

⁴⁵ Brill's New Pauly, *Ariovistus*

⁴⁶ *Ibid.*, *Vercingetorix*

⁴⁷ *Gall.* 7.4.5.

⁴⁸ *Gall.* 7.4.5

⁴⁹ *Gall.* 4.21.6–7

med Rom och beroende av dess stöd för att behålla sin makt. Makten i förhållandet mellan Rom och klientkungarna var ojämnt fördelad till Roms fördel, och var ett redskap för att utöva politisk kontroll i provinserna. Det officiella erkännandet av en klientkung kunde yttra sig genom att senaten gav denne titeln *rex socius et amicus*, ”kung som är bundsförvant och vän”. Klientkungarikena låg ofta i rikets perifera delar, var oftast självständiga och kunde driva sin interna politik relativt fritt, men var desto mer begränsade i sin utrikespolitik. Klientkungssystemet uppkom på 200-talet f.Kr, då Rom började expandera alltmer men senaten fortfarande var ovillig att investera i administration i provinserna. Under republiken var klientkungarna mer självständiga än efter Augustus tid, även om deras självständighet började minska under mitten av 00-talet f.Kr. Vissa forskare menar dock att förhållandet mellan Rom och klientkungarna framförallt liknade förhållandet mellan klient och patronus.⁵⁰ Caesar använder *rex* om klientkungar sammanlagt fyra gånger, av vilka två syftar på Ariovistus, som utnämndes till kung under Caesars konsulat.⁵¹ Caesar själv verkar anse att det är en stor ära att bli utnämnd till klientkung, och skriver så här i samband med förhandlingarna med Ariovistus:

[...] *Caesar initio orationis sua senatusque in eum beneficia commemoravit, quod rex appellatus esset a senatu, quod amicus, quod munera amplissime missa; quam rem et paucis contigisse et a Romanis pro maximis hominum officiis consuesse tribui docebat [...]*⁵²

” [...] i början av sitt tal påminde Caesar [Ariovistus] om sina och senatens välgärningar mot honom, att han hade kallats kung och vän av senaten, och att gåvor hade skickats mycket frikostigt, och han informerade honom att denna sak hade uppnåtts av få, och brukade utdelas av romarna för människors största tjänster [...]”

Avslutningsvis kan det konstateras att *rex* aldrig används för att beskriva romare.

Regnum kan användas som geografisk markör och betyder då kungarrike,⁵³ eller i politiska sammanhang, då det kan användas på flera sätt. Ordet kan ha sin ursprungliga betydelse

⁵⁰ OCD *client kings*

⁵¹ *Gall.* 1.35.2

⁵² *Gall.* 1.43.4

⁵³ *Gall.* 5.26.2, 5.38.1,

kungamakt, exempelvis presenterar Caesar ibland människor från lokalbefolkningen genom att säga att deras förfäder hade kungamakt i deras stam.⁵⁴ Ordet kan också betyda envælde och Caesar nämner *cupiditas regni*, ”begär efter envælde”, eller en annan konstruktion med samma betydelse, som orsak till flera av hans motståndares agerande.⁵⁵ I betydelsen envælde syftar *regnum* på makt över flera stammar eller Gallien som helhet.⁵⁶ Det tydligaste exemplet där *regnum* har betydelsen envælde är när Caesar presenterar Vercingetorix.

[...] *Vercingetorix Celtilli filius, Arvernus, summae potentiae adulescens, cuius pater principatum Galliae totius obtinuerat et ob eam causam, quod regnum adpetebat, a civitate erat interfectus* [...]⁵⁷

” [...] avernen Vercingetorix, Celtillus’ son, en mycket inflytelserik ung man, vars far hade erhållit högsta befäl över hela Gallien och hade dödats av sin stam av den anledningen att han strävade efter envælde [...]”

Det finns också en tydlig fördelning av de Caesar beskriver har *regnum* och de som strävar efter eller beslagtar *regnum*: de som har *regnum* är, eller är förfäder till, personer som är vänligt inställda till Caesar eller allierade med Rom, de som strävar efter eller beslagtar det är galliska upprorsmakare. Denna fördelning stämmer också i stort sett överens med de gånger *regnum* betyder kungamakt och de gånger det betyder envælde. I betydelsen kungamakt används det huvudsakligen om de som är välvilligare inställda till Caesar, med två undantag.⁵⁸ Ett av dessa är dock indirekt tal när gallern Dumnorix felaktigt hävdar att Caesar har gett honom kungamakt.⁵⁹ I betydelsen envælde används *regnum* bara om upprorsmakare. *Regnum* kan även användas om den makt som ges till gallier av romarna, men förekommer bara två gånger i indirekt tal, båda gånger i gallers yttrande.⁶⁰

På flera ställen nämns *regnum* i nära anknytning till ett annat latinskt ord för makt, *imperium*. *Imperium* kan betyda högsta auktoritet eller utövandet av denna auktoritet, men var även en teknisk term som syftade på en speciell typ av makt. Från början innehades *imperium* av

⁵⁴ *Gall.* 5.25.1, 5.54.2

⁵⁵ *Gall.* 1.2.1, 1.9.3, 1.18.9

⁵⁶ *Gall.* 1.9.3 7.4.1

⁵⁷ *Gall.* 7.4.1

⁵⁸ *Gall.* 1.3.4 (kan även stå som 1.3.3), 5.6.2

⁵⁹ *Gall.* 5.6.2

⁶⁰ *Gall.* 5.6.2, 7.20.2

kungen, men under republiken låg det hos guvernörerna i provinserna⁶¹ och de två konsulerna, eller så delades det mellan konsulerna och pretorerna. I undantagsfall kunde en person få odelat *imperium* en kort tid och kallades då diktator. *Imperium* innefattade bland annat rätten att ha befäl över trupper och föra krig.⁶² På två ställen nämns romarnas *imperium* i jämförelse med gallernas *regnum*. Det första är Caesars beskrivning av Dumnorix.

*si quid accidat Romanis, summam in spem per Helvetios regni obtinendi venire; imperio p. R. non modo de regno, sed etiam de ea quam habeat gratia desperare.*⁶³

”Om något skulle hända romarna, ansåg [Dumnorix] sig komma till största hopp om att lägga beslag på envælde genom Helvetierna; det romerska folkets *imperium* fick honom att tappa hoppet, inte bara om envælde, utan även det inflytande han hade.”

Här synes *imperium* vara ett hinder för *regnum*. På det andra stället där *regnum* och *imperium* kontrasteras på det här sättet beskriver Caesar orsakerna han får höra till att belgarna håller på att konspirera mot honom, och motsättningen påminner om passagen ovan:

*coniurandi has esse causas: [...] ab nonnullis etiam, quod in Gallia a potentioribus atque iis, qui ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occupabantur, qui minus facile eam rem imperio nostro consequi poterant.*⁶⁴

”De sade att sammansvärjningens orsaker var dessa: [...] envælde försökte även allmänt beslagtas av åtskilliga, eftersom de var bland de mäktigare i Gallien, och av dem som hade möjligheter att föra män samman, och dessa kunde inte bedriva detta företag lika lätt under vårt *imperium*.”

Skillnaderna mellan *imperium* och *regnum* märks också i begreppens förekomster om orden har koppling till icke-romare. Caesar skriver på ett ställe att Dumnorix är *cupidus imperii*, ”lysten efter makt”, men att han säger sig ha fått *regnum* av Caesar.⁶⁵ Dessutom förekommer

⁶¹ OLD s.v. *imperium*

⁶² Ruebel 1994 s. 3

⁶³ *Gall.* 1.18.9

⁶⁴ *Gall.* 2.1.2 & 4

⁶⁵ *Gall.* 5.6.1–2

imperium, i de passager ordet förekommer i nära anknytning till *regnum*, bara i indirekt tal,⁶⁶ men i passagen om Dumnorix är det indirekta talet ett referat av Caesars egna tankar. Det tydligaste exemplet på fördelningen mellan direkt och indirekt tal är Caesars beskrivning av gallen Orgetorix som lyder så här:

*Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetorix. is M. Messala [et P.] M. Pisone consulibus regni cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: perfacile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri.*⁶⁷

”Hos helvetierna var Orgetorix vida förnämast och rikast. Året då Marcus Messala och [och Publius] Marcus Piso var konsul skapade han, ledd av begär till envælde, en konspiration mot adeln och övertalade stammen att de skulle gå ut från sina gränser med alla sina styrkor. Han höll det för att vara väldigt lätt, eftersom de överträffade alla i tapperhet, att erhålla sig suverän makt över hela Gallien.”

Regnum står här i direkt tal vilket indikerar att sammanhanget det nämns i är okontroversiellt, men *imperium* står i indirekt tal vilket kan indikera att Caesar vill ta avstånd från det som uttrycks genom att markera det som en annan persons yttrande.

Regnum, liksom *rex*, används aldrig om romare.

Regere används två gånger, båda gånger som predikatsinfinitiver. Första gången används det om att styra skepp⁶⁸, andra gången beskriver det guden Mars' ställning som härskare över krig.⁶⁹ *Regnare* används som presensparticip på ett ställe och syftar då på en Tasgetius som Caesar har utnämnt till kung.⁷⁰ *Rectus* betyder alltid rak och *recte* betyder alltid rätt. *Regius* används på ett ställe i uttrycket *regiam potstatem*, kunglig makt.⁷¹

⁶⁶ *Gall.* 1.3.4–6 (kan även stå som 1.3.3–5), 7.20.1–2

⁶⁷ *Gall.* 1.2.1–2

⁶⁸ *Gall.* 3.13.6 (kan även stå som 3.13.4)

⁶⁹ *Gall.* 6.17.2

⁷⁰ *Gall.* 5.25.3

⁷¹ *Gall.* 7.32.3

De bello civili

	Rex	Regnum	Regere	Rectus	Recte	Regius	Regia
Kung (Juba)	9						
Kung (Ptolemaios)	15						
Kung	8						
Kungamakt		5					
Kungarrike		7					
Rätta till			1				
Rak				1			
Rätt					1		
Tillhörande en kung						7	
Kungapalats							2
Totalt:	32	12	1	1	1	7	2

I *De bello civili* används *rex* överlagset oftast, 32 gånger. En majoritet av förekomsterna syftar på två specifika kungar, Juba och Ptolemaios. Juba var kung av Numidien, men erkändes först inte av den romerska senaten. Under inbördeskriget stöttade han Pompejus som officiellt erkände hans kungastatus. Juba var till en början framgångsrik, men när Caesar invaderade Numidien besegrades han vid slaget vid Thapsus och dog kort därefter.⁷²

Ptolemaios XIII av Egypten var farao under inbördeskriget och styrde Egypten med sin syster och fru Kleopatra.⁷³ Vid tiden för Caesars ankomst till Egypten hade dock Ptolemaios utnämnts till ensam regent och Kleopatra hade fördrivits och försökte samla trupper för att utmana sin bror. Caesar försökte medla mellan dem, men en väpnad konflikt utbröt ändå. Ptolemaios dödades under kriget och Caesar utnämnde Kleopatra till ensam härskare över Egypten.⁷⁴

I övriga passager där *rex* används syftar det två gånger på kungar mer i allmänhet,⁷⁵ två gånger på en annan specifik kung⁷⁶ och en gång på föregående härskare i Egypten.⁷⁷ De

⁷² Brill's New Pauly *Juba*

⁷³ OCD *Ptolemy (1), Ptolemy XIII*

⁷⁴ Brill's New Pauly *Cleopatra VII*

⁷⁵ *Civ.* 1.4.2, 3.3.2

⁷⁶ *Civ.* 1.18.5, 3.36.4

⁷⁷ *Civ.* 3.112.2

resterande tre gångerna syftar på Ptolemaios och Kleopatra tillsammans, exempelvis beskriver Caesar deras konflikt som *controuersiae regum*, kungarnas konflikt.⁷⁸ Klientkungar är inte lika centrala som i *De bello Gallico*. Klientkungaskap nämns två gånger, båda i början av *De bellum civili*:s första bok där senaten diskuterar hur de ska hantera det förestående inbördeskriget. Caesar skriver att konsuln Lucius Lentulus *regum appellandorum largitionibus mouetur*⁷⁹, bokstavligen ”motiverades av kallandevärda kungars mutor”. I Cynthia Damons Loeb-översättning lyder passagen ”Lentulus uppmanades av [...] mutor från kungar inväntande bekräftelse”⁸⁰ Trots att det inte står rakt ut är det rimligt att detta syftar på kungar som ska erkännas av Rom. Verbet *appellare*, att kalla, används också av Caesar om utnämmandet av klientkungar på andra ställen, exempelvis under förhandlingarna med Ariovistus som diskuterades ovan. Senaten diskuterar också om Juba; *refertur etiam de rege Iuba, ut socius sit atque amicus*⁸¹ ”det gjordes en hemställan [till senaten] även angående kung Juba, att han skulle bli bundsförvant och vän”. Juba är uppenbarligen redan kung eftersom Caesar använder titeln *rex* om honom och säger att han ska kallas bundsförvant och vän, han ska bara formellt erkännas som kung och bli officiellt allierad med Rom.

Liksom i *De bello Gallico* läggs ingen tydlig värdering i ordet *rex* även om det kan förekomma i olika sammanhang. Ordet används dock ofta som personer som är allierade mot Caesar eller vars lojalitet inte specificerad. Ptolemaios är lite svårplacerad i denna indelning. Caesar säger att *De his rebus cum ageretur apud Caesarem isque maxime uellet pro communi amico atque arbitro controuersias regum componere [...]*⁸² ”När det förhandlades om dessa saker hos Caesar och han väldigt gärna ville lösa kungarnas konflikter i egenskap av gemensam vän och skiljedomare [...]”. Han beskriver alltså sig själv som en gemensam vän till båda parter, men Ptolemaios kom sedan att alliera sig mot Caesar och Kleopatra.⁸³ Dessutom är flera i kungens krets fientligt inställda mot Caesar, bland annat hans förmyndare som styr Egypten i Ptolemaios ställe på grund av hans unga ålder.⁸⁴ På ett ställe används ordet om en kung som explicit hjälper Caesar genom att skicka trupper till honom.⁸⁵

⁷⁸ *Civ.* 3.107.2

⁷⁹ *Civ.* 1.4.2

⁸⁰ ”Lentulus was prompted by [...] bribes from kings awaiting confirmation” Damon, 2016 s.7

⁸¹ *Civ.* 1.6.3

⁸² *Civ.* 3.109.1

⁸³ OCD *Ptolemy (1), Ptolemy XIII*

⁸⁴ *Civ.* 3.108.1

⁸⁵ *Civ.* 1.18.5

Regnum används framför allt i geografisk bemärkelse om länder som styrs av kungar.⁸⁶ Ordet används bara i politisk bemärkelse i skildringen av Caesars vistelse i Egypten och betyder då kungamakt. På tre av dessa ställen skulle dock *regnum* kunna betyda både kungarrike och kungamakt.⁸⁷ Samtliga beskriver att kungens förmyndare tar hand om *regnum* på grund av hans ålder, och skulle kunna syfta antingen på att de sköter kungariket eller att de utövar den politiska makten i kungens ställe. Den geografiska och politiska betydelsen smälter samman lite här, men med tanke på att dessa personer agerar självständigt politiskt och att utöva den politiska makten även innefattar att sköta kungariket står dessa redovisade under den politiska betydelsen av *regnum*. När *regnum* används politiskt har det ingen tyrannisk bibetydelse.

Adjektivet *regius* används flera gånger, samtliga förekommer under Caesars skildring av hans vistelse i Egypten och samtliga syftar på det som tillhör en kung. Det skulle alltså gå att byta ut *regius* mot genitivformen *regis* och åstadkomma en liknande betydelse. *Regius* används antingen om politiska⁸⁸ eller militära⁸⁹ angelägenheter. *Regis* kan också användas i politiska eller militära sammanhang i skildringen av Egypten, men det förekommer inte lika ofta. Samtliga sju förekomster av *regius* rör politik eller militär på något sätt, medan *regis* förekommer fyra gånger som beskrivning av detsamma.⁹⁰ *Regius* förekommer som sagt inte i skildringar av andra händelser, så *regis* är i övrigt standardsättet att referera till något som tillhör en kung.

Två av passagerna där *regius* förekommer förtjänar extra uppmärksamhet. Den första skildrar Caesars ankomst till Alexandria och hur han blir bemött av lokalbefolkningen.

*Alexandriae de Pompei morte cognoscit. Atque ibi primum e naue egrediens clamorem militum audit, quos rex in oppido praesidi causa reliquerat, et concursum ad se fieri uidet quod fasces anteferrentur. In hoc omnis multitudo maiestatem regiam minui praedicabat.*⁹¹

”I Alexandria blev han varse om Pompejus’ död. När han först steg ner från skeppet hörde han ropen från soldaterna som kungen hade lämnat i staden för att

⁸⁶ *Civ.* 2.25.4, 3.103.2

⁸⁷ *Civ.* 3.104.1, 3.108.1, 3.112.12

⁸⁸ *Civ.* 3.104.2, 3.109.6

⁸⁹ *Civ.* 3.104.1, 3.109.1

⁹⁰ *Civ.* 3.103.4, 3.104.1, 3.108.2-3

⁹¹ *Civ.* 3.106.4

skydda den och såg en folksamling bildas runt honom. Detta var tydligen på grund av att fasces bars före honom, och hela folkmassan skrek att den kungliga suveräniteten förminskades av detta.”

Här klandras alltså Caesar av folksamlingen eftersom de anser att han kränker kungens suveränitet genom att låta fasces bäras framför honom. Fasces var ett spöknippe, ofta dekorerat med en yxa, som brukade bäras framför högre ämbetsmän som konsuler och pretorer. Det var en symbol för dessa ämbetens *imperium* och suverän militär kontroll över romerska soldater.⁹² Caesars makt ses alltså av befolkningen som ett hot mot kungens makt.

Den andra passagen som är värd att uppmärksamma utspelar sig under förhandlingarna mellan Kleopatra och Ptolemaios, när Caesar precis har fått veta att kungens förmyndare har organiserat ett uppror mot honom. Caesar beskriver åtgärderna han vidtar och avslutar så här:

*Quo facto regem ut in sua potestate haberet Caesar efficit, magnam regium nomen apud suos auctoritatem habere existimans et ut potius priuato paucorum et latronum quam regio consilio susceptum bellum uideretur.*⁹³

”Med detta gjort åstadkom Caesar att han hade kungen i sin makt, anseende att kungatiteln hade stor auktoritet hos hans folk, även för att kriget skulle anses ha börjat snarare på grund av några fås och rövares privata planer än något kungligt beslut.”

Trots att kungens förmyndare håller på att göra uppror mot honom vill Caesar inte kapa banden med kungen själv, utan ser honom som ett viktigt verktyg för att vinna legitimitet hos egyptierna eftersom kungen åtnjuter stor respekt hos dem.

Regere används en gång i sammanfattningen av ett meddelande Caesar skickar till Scipio, som var anhängare till Pompejus, där han ber honom försöka skipa fred.

*Scipionem ea esse auctoritate ut non solum libere quae probasset exponere sed etiam ex magna parte compellare atque errantem regere posset [...]*⁹⁴

⁹² Brill's New Pauly, *fasces*

⁹³ *Civ.* 3.109.6

⁹⁴ *Civ.* 3.57.3

”Han skrev att Scipio hade den auktoriteten, att han inte bara fritt kunde framföra det som han hade bedömt vara lämpligt, utan också i hög grad konfrontera och rätta den som begick misstag [...]”

Regere betyder alltså här rätta till i moralisk mening snarare än fysisk.

Rectus och *recte* förekommer en gång vardera, som adjektiv betyder det rak och som adverb betyder det rätt. *Regia* förekommer två gånger och syftar båda gånger på den egyptiska kungens bostad i Alexandria.

Lika värt att kommentera som alla gånger Caesar använder *reg*-ord är de gånger han väljer att inte göra det. Att identifiera ställen där Caesar kunde ha valt att använda ett ord på *reg*-stammen men inte gjorde det kan givetvis riskera att spåra ur till grundlös spekulation, så det är viktigt att framhålla att den här observationen byggs både på definitionen av ordet i fråga i *OLD*, *TLL* och *L&S* och användningen av det hos författare som är närliggande i tid med Caesar. Jämförelse mellan dessa och det Caesar skriver visar att det är rimligt att anta att han kunde ha valt att använda det här ordet. Ordet i fråga är *regina* och dess relation till Caesars beskrivning, eller snarare brist på beskrivning av Kleopatra.

En presentation som skulle göra Kleopatra rättvisa skulle kunna bli minst lika lång som den här uppsatsen, men det som är relevant i koppling till frågeställningen är följande: Kleopatra VII var drottning av Egypten och styrde tillsammans med sin yngre bror Ptolemaios. Som ovan nämnts uppstod en konflikt mellan dem, vilket ledde till att Ptolemaios dödades och Kleopatra blev ensam regent. År 46 f.Kr reste hon till Rom för att bilda en allians, och hon och hennes son fick titeln *reges socii et amici*, ”kungar som är bundsförvanter och vänner”. Efter Caesars död återvände hon till Egypten. Under inbördeskriget mellan Octavianus och Marcus Antonius stod hon på Antonius’ sida, och efter han hade besegrats och Octavianus intog Alexandria begick hon självmord år 30 f.Kr. Bilden av Kleopatra har färgats mycket av de augustinska poeterna, som har en tydlig tendens mot henne. Hos dem blir hon en symbol för det oromerska, svaga och orientaliska.⁹⁵ Under Caesars vistelse i Alexandria 48–47 f.Kr hade han och Kleopatra en relation, och Caesar påstods vara far till Kleopatras son Caesarion

⁹⁵ Brill’s New Pauly, *Cleopatra VII*

som föddes 47 f.Kr. Hon var illa omtyckt i Rom och hennes besök i staden skall bara ha ”resulterat i förlägenhet för Caesar”.⁹⁶

Kleopatra nämns vid namn totalt tre gånger, alla under Caesars vistelse i Egypten. Hon omnämns alltid i relation till konflikten med Ptolemaios, och beskrivs kortfattat. Första gången hon nämns är i samband med att Ptolemaios presenteras närmare vid Pompejus ankomst till Egypten.

*Ibi casu rex erat Ptolomaeus, puer aetate, magnis copiis cum sorore Cleopatra bellum gerens, quam paucis ante mensibus per suos propinquos atque amicos regno expulerat. Castraque Cleopatrae non longo spatium ab eius castris distabant.*⁹⁷

”Där var, av en händelse, kung Ptolemaios, pojke till åldern, förande krig med stora styrkor mot sin syster Kleopatra, som han några månader tidigare hade fördrivit från riket genom sina nära och vänner. Kleopatras läger befann sig inte långt från hans läger.”

Ptolemaios har här epitetet *rex* men Kleopatra har inte epitetet *regina*, utan *soror*, ”syster”. Det ser likadant ut andra och sista gången Kleopatra nämns vid namn i samband med att Caesar kallar henne och Ptolemaios till förhandling.

[...] *ostendit sibi placere regem Ptolomaeum atque eius sororem Cleopatram exercitus quos haberent dimittere* [...]⁹⁸

” [...] han klargjorde att det skulle behaga honom att kung Ptolemaios och hans syster Kleopatra upplöste arméerna de hade [...]”

Adjektivet *regius* används inte heller för att beskriva Kleopatra. Däremot används ett *reg*-ord om Kleopatra, nämligen *rex*. Som ovan konstaterats används *rex* i plural för att referera till Ptolemaios och Kleopatra tillsammans. Dock skriver aldrig Caesar explicit att den andra regenten skulle vara Kleopatra, men eftersom hon var medregent med Ptolemaios kan det inte syfta på någon annan.

⁹⁶ OCD, *Cleopatra VII* ”Her visit to Rome in 46–44 achieved little but embarrassment for Caesar.”

⁹⁷ *Civ.* 3.103.2

⁹⁸ *Civ.* 3.107.2

Jämförelse och sammanfattning

Som redan har tangerats har klientkungaskap en större roll i *De bello Gallico* än *De bello civili* och både *rex*, *regnum* och *regnare* kan användas syftande på klientkungar. I båda verken används *rex* oftare om personer som är Caesars fiender eller har en ospecificerad lojalitet än om Caesars allierade. Ordet *rex* i sig används dock alltid som titel, inte som förolämpning eller komplimang. Exempel på ordets negativa användning återfinns bland annat hos Cicero som skriver att *pulso Tarquinio nomen regis audire non poterat*⁹⁹ ”när Tarquinius fördrivits kunde det [romerska folket] inte tåla att höra titeln kung”. Denna negativa attityd kommer också fram ett av Ciceros brev till sin vän Atticus från den 21 april 44 f.Kr, där han skriver *nobis quae, qui interfecto rege liberi non sumus?*¹⁰⁰ ”vad åt oss, som inte är fria trots att tyrannen [Caesar] har dödats?”. *Rex* kan dock användas även i positiva sammanhang, som Murray konstaterar i sin artikel, exempelvis i en av Propertius’ dikter där han beskriver sin beskyddare Maecenas med orden *Maecenas, eques Etrusco de sanguine regum*¹⁰¹ ”Maecenas, riddare av kungars etruskiska blod”. Propertius var dock verksam under Augustus tid, då Rom i praktiken hade återgått till att vara ett envælde.

I *De bello civili* används *regnum* främst i geografisk betydelse, medan det i *De bello Gallico* oftare har politisk betydelse. I politisk betydelse verkar det finnas en motsättning mellan *regnum* och *imperium*. I *De bello Gallico* kan ordet även betyda envælde, vilket har en mer negativ klang. Den är dock inte lika tydlig som den kan vara hos andra romerska författare. Livius beskriver i sin tredje bok hur decemvirerna missbrukar sin makt, hotar och trakasserar folket, förminskar de andra ämbetens makt och ställer in val, och konstaterar att *id vero regnum haud dubie videri*¹⁰² ”Detta syntes sannerligen utan tvekan vara tyranni”. I ett brev till Cicero som brukar, dock inte med säkerhet, tillskrivas Marcus Brutus skrivs att *ista vero imbecillitas et desperatio [...] Caesarem in cupiditatem regni impulit*¹⁰³ ”denna svaghet och hopplöshet drev ju Caesar till begär till envælde” och *neque magis irritatus esset Antonius regno Caesaris quam ob eiusdem mortem deterritus*¹⁰⁴ ”Antonius skulle inte ha eggats mer av Caesars envælde än han avskräckts av densammes död”.

⁹⁹ Cic. *Rep.* 2.52

¹⁰⁰ Cic. *Att.* 14.11.1

¹⁰¹ Prop. 3.9.1

¹⁰² Liv. 3.38.1

¹⁰³ Cic. *Ad Brut.* 1.16.3

¹⁰⁴ Ibid.

Regere och *regnare* används aldrig i finita former, utan förekommer som infinitiver respektive particip. *Regere* används i olika betydelser varje gång, styra (eller hålla kurs), härska och rätta, *regnare* betyder vara kung.

Regius används flest gånger i *De bello civili* och syftar då på det som tillhör kungahuset. Den gången det används i *De bello Gallico* syftar det som är passande för en kung. Adjektivet används alltid i militära eller politiska sammanhang, men liksom med *rex* läggs ingen tydlig värdering i ordet i sig. Användningen av *rectus* och *recte* skiljer sig inte åt mellan de båda verken, i båda fall betyder *rectus* alltid rak i fysisk mening och *recte* rätt i moralisk mening.

Regia används bara i *De bello civili* och syftar på kungapalatset i Alexandria.

Regina används aldrig, trots att det är ett rimligt epitet att beskriva Kleopatra med. Hon var drottning och hade varit medregent när Caesar kom till Egypten, och enligt både *OLD*, *TLL* och *L&S* används *regina* i synnerhet om Kleopatra. Flera andra latinska författare beskriver Kleopatra som *regina*, utan att nämna henne vid namn. Cicero nämner Kleopatra i flera brev till Atticus, i juni 44 f.Kr skriver han så här;

*Reginam odi. [...] superbiam autem ipsius reginae, cum esset trans Tiberim in hortis, commemorare sine magno dolore non possum.*¹⁰⁵

”Jag hatar drottningen. [...] Även drottningens egen arrogans under hennes vistelse i trädgårdarna på andra sidan Tibern kan jag inte tala om utan stor smärta.”

Brevet är skrivet efter Caesars död, men syftar delvis på Kleopatras vistelse i Rom. Kleopatra dyker också upp hos Horatius dikt om Augustus’ seger vid Actium 31 f.Kr. Dikten är alltså tillkommen långt efter Caesars livstid och har en pro-augusteisk tendens.

*antehac nefas depromere Caecubum
cellis avitis, dum Capitolio
regina dementis ruinas
funus et imperio parabat*¹⁰⁶

¹⁰⁵ Cic. *Att.* 15.15.1–2

¹⁰⁶ Hor. *Carm.* 1.37.5–8

”Tidigare hade det varit orätt att hälla upp caecubervinet från förfädernas källarförråd, så länge som den vanvettiga¹⁰⁷ drottningen förberedde undergången åt Kapitolium och begravningen åt riket”

Rex, regnum, regius, regia och *regnare* används aldrig om romare. *Rectus* används aldrig om människor utan betecknar riktning eller form, likaså *recte* som bara används för att beskriva om en tanke eller handling är rätt. Det enda *reg*-ordet som används om romare är *regere*, som tillskrivs Pompejusanhängaren Scipio av Caesar, dock i positiv bemärkelse.

¹⁰⁷ Rent språkligt hör *dementis* ihop med *ruinas*, men logiskt syftar det på *regina*.

Diskussion och slutsats

Romerskt och icke-romerskt

Caesars användning av *reg*-orden är starkt koncentrerad på icke-romerska personer och företeelser. Ingen romare beskrivs som *rex* eller *regius*, har *regnum* eller *regia*, och *regnare* är inget romare ägnat sig åt. Vid konsultation av dessa ords definitioner i ordböcker och beaktande av den romerska attityden mot kungar synes detta inte vara så märkligt. *Rex*, *regius*, *regnum*, *regia* och *regnare* har en starkare betydelsemässig koppling till det kungliga, medan *regere*, *rectus* och *recte* visserligen är bildat på samma stam, men innefattar dess mer ursprungliga betydelse att styra mer i allmänhet än i en specifik kunglig kontext. Därför kan Caesar skriva att den romerska generalen Scipio kan *regere*, men skulle förmodligen inte välja *regnare* för att hänvisa till en romare som styr eller rättar till något. Som bakgrundskapitlet konstaterat ansågs kunglighet i Rom oförenligt med republikens ideologi, och användes bara om romare när de inte ansågs uppträda förenligt med den. Caesars användning av *reg*-orden stämmer överens med detta, de används sällan i en romersk kontext utan appliceras på folk som har andra traditioner, och han väljer att inte kritisera sina romerska motståndare genom att tillskriva dem *reg*-ord. Anklagelser om *rex* och *regnum* var vanliga under republiken, men Caesar kan ha undvikit dem av just det skälet. Syftet med båda hans verk är att framställa sig så positivt som möjligt, och en del av detta är att försöka få kritiken mot hans motståndare att se objektiv ut. *Rex* och *regnum* var etablerade skällsord, och om Caesar hade använt dem mot romare så hade hans verk kanske inte sett lika objektiva ut.

Motsättningen mellan det romerska och icke-romerska märks också av i Caesars användning av *regnum*. I de passager som undersökts beskrivs icke-romares makt som *regnum*, medan romares makt beskrivs som *imperium*. I vissa passager i *De bello Gallico* anser sig vissa galler kunna uppnå *imperium*, men detta står alltid i indirekt tal vilket indikerar att Caesar bara återger andras tankar men inte nödvändigtvis står för dem själv. Han kan dock tänka att galler strävar efter *imperium*. Baserat på detta synes *regnum* vara den makt som icke-romare har, även om de strävar efter *imperium*. Caesar skiljer alltså romare och icke-romare åt genom att beskriva den makt de har på olika sätt. Icke-romarna kan själva anse att de har kapacitet att besitta samma typ av makt som romarna, men Caesar tar avstånd från det i texten. Med detta sagt är det viktigt att understryka att alla passager där *imperium* förekommer hos Caesar inte har undersökts och att det här är ett mönster som observerats i passager där *regnum* och

imperium råkar förekomma tillsammans. Den enda säkra slutsatsen som kan dras av detta är alltså att *regnum* är romersk makt, men utan att undersöka alla förekomster av *imperium* går det inte att säga att *imperium* är reserverat för romare. Mer om hur *regnum* och *imperium* förhåller sig till varandra följer under nästa rubrik.

På andra sätt belyser dock användningen av *regnum* slående likheter mellan romerska värderingar och Caesars beskrivning av det politiska läget i Gallien. *Regnum* är det *reg*-ord som används med tydligast negativ innebörd i ordet i sig när det betyder envælde, även om det inte är lika tydligt som hos andra författare. I avsnittet om Caesar i Gian Biago Contes bok *Latin Literature - A History* står det att Caesar hävdar att de galliska upprorsmännen strävar efter tyranni,¹⁰⁸ men om detta är baserat på Caesars användning av *regnum* synes ordvalet vara onyanserat. Det finns en negativ biton i Caesars ordval för upprorsmännens maktambitioner, men inte så stark att det bör översättas med tyranni. Ett undantag skulle dock kunna vara beskrivningen av Vercingetorix' far, som dödades för att han strävade efter *regnum*, eftersom den negativa betydelsen är extra tydlig där, men generellt används inte *regnum* så negativt. Med det sagt var även envælde impopulärt hos den romerska aristokratin, och trots att Caesar skriver om icke-romare och att flera galliska samhällen enligt Caesars utsago verkligen var monarkier är det förmodligen inte en slump att han beskriver de galliska upprorsmännen som lystna efter just *regnum*. Ordet förknippades av romarna med arrogans och otyglad politisk ambition vilket skulle göra deras agerande svårare att rättfärdiga och dessutom legitimera att Caesar anser att han måste stoppa dem. Som det påpekades i bakgrundskapitlet var det främst den romerska aristokratin som var rädda för envælde, så det är slående att Caesar säger sig skydda specifikt den galliska aristokratin från upproren. Trots att detta utspelar sig i Gallien är parallellerna med romersk politik och historia tydliga, med aristokratin som fruktar för sin ställning på grund av envælde. Ironiskt nog blir Caesar i det här scenariot något av en Brutus-figur, någon som skyddar eller befriar aristokratin från envælde. Om den galliska aristokratin verkligen fruktade envælde och om det var Caesars verkliga motivation kan givetvis ifrågasättas, men situationen borde ha känts igen av den romerska publiken och Caesar utnyttjar detta. Beskrivningen av upproren i Gallien är anpassad för att passa in i ett romerskt narrativ.

¹⁰⁸ Conte, 1999 s. 230

Att Caesar till stor del skriver om det icke-romerska förklarar också varför de flesta *reg*-orden inte har en tydlig negativ bibetydelse, vilket de annars kan ha i latinsk litteratur från samma tid. Den romerska motviljan mot kungar riktades främst mot romerska kungar, och utländska kungar behövde inte nödvändigtvis ses likadant. Att dessa ord inte används negativt av Caesar bör alltså inte tolkas som att han var mer välvilligt inställd till monarki än andra romare, han skrev om sammanhang som inte krävde ett tydligt avståndstagande från kunglighet. Likväl betyder inte det inte att Caesar använde orden på ett neutralt sätt, speciellt inte i *De bello Gallico*. *De bello Gallico* skildrar Caesars erövring av Gallien, och i en erövring ingår att besegra de som har haft makten i området tidigare. Verket ska också tjäna som propaganda för att öka Caesars prestige. Detta resulterar i att de galliska kungarna antingen framställs som allierade och därmed underställda Caesar, eller fiender som visar sig vara svagare än honom och besegras. Caesar må skriva om något som vid första anblicken kan ses som icke-romerskt, men Caesar själv är romare ut i fingerspetsarna och det påverkar hans författarskap. Romerska värderingar och termer används för att beskriva andra kulturer, och frågan är då hur icke-romerskt resultatet blir. De galliska kungarna är inga Tarquini Superbi, men de är inte romare och därför underlägsna och bör och ska besegras. Det handlar alltså snarare om att Rom står över de lokala maktstrukturerna. Maktbalansen mellan det romerska och icke-romerska är central, och kommer behandlas närmare under nästa rubrik.

Makt(o)balans och legitimitet

Användningen av *reg*-ord hos Caesar förekommer också ofta i anslutning till diskussioner om maktförhållanden och i förlängningen hur legitim makten eller de som besitter den framställs som att vara. Direkt rör detta framför allt de icke-romare som Caesar beskriver, men i förlängningen är det även sammankopplat med Caesars egen legitimitet.

Relationen mellan *regnum* och *imperium* är ett tydligt exempel på hur Caesar beskriver maktförhållanden. I två passager i *De bello Gallico* beskrivs Roms *imperium* som ett hinder för den lokala makten i Gallien, *regnum*. I de här passagera gör alltså Caesar skillnad på olika typer av makt för att förstärka att *regnum* är inte lika mäktigt som *imperium*. Passagen i *De bello civili* där Caesar klandras för att minska den kungliga suveräniteten med fasces, en symbol för *imperium*, uttrycker en liknande motsättning även om det är en annan terminologi som används. I passagen framställs hotet mot kungens suveränitet som upplevt av folket. Caesar säger dock ingenting om att han planerar att ta makten från kungen och har i meningen

innan förklarat att han en liten truppstyrka med sig. Det som folkmassan enligt Caesars utsago reagerar på är dock inte soldaterna, utan symbolen för Caesars makt. Enligt honom framstår det nästan som att blotta existensen, eller påminnandet av existensen av Roms makt är ett hot mot andra folks makt. Med det sagt kan man fråga sig vilka avsikter Caesar egentligen hade, om skildringen är sanningsenlig och exakt hur liten hans styrka var. Oavsett vilket hade han landstigit i ett annat land med delar av sin armé, så det går knappast att klandra egyptierna för att de tolkade det som en aggression. Som ovan nämnts går det inte att dra slutsatsen att bara romare kan ha *imperium* hos Caesar eftersom alla förekomster av ordet inte har undersökts, men vad som kan konstateras att det ord för makt som enbart används om icke-romare framställs som underordnat, vilket indikerar att icke-romersk makt inte är lika mäktigt.

Användningen av *regnum* belyser även maktförhållanden på andra sätt. I *De bello Gallico* är det bara Caesars allierade eller deras förfäder som beskrivs ha *regnum*, medan upprorsmakare strävar efter det. Dessutom betyder *regnum* envælde en stor majoritet av gångerna det syftar på galliska upprorsmän. Detta indikerar att bara de som Caesar tillåter har *regnum* på ett legitimt sätt. Att Caesar skriver att vissa av hans allierades förfäder har haft *regnum* kan också vara ett sätt för honom att indikera att även gallerna litar på, eller borde lita på, de som står på hans sida. Har Caesars motståndare *regnum* har de roffat åt sig det. Genom att ordet dessutom ligger närmare betydelsen envælde när det används om Caesars motståndare styrker det att deras maktanspråk är illegitima i romerska ögon. Fördelningen av de som har och strävar efter *regnum* indikerar också att Caesar och i förlängningen Rom har kontroll över vem som har makten i Gallien. En förlängning av detta är klientkungarna. Genom att påpeka att han har utnämnt vissa ur lokalbefolkningen till kungar signalerar Caesar både att han kan bestämma vem som sitter på maktpositioner och att dessa kungar är skyldiga honom trohet i utbyte i enlighet med det romerska sättet att se på tjänster och gentjänster. Klientkungar som inte lyder Caesar, exempelvis Ariovistus, motiverar också delvis den aggressivare politik som fördes i Gallien eftersom det får det lokala styret att se opålitligt ut. Detta förklarar också varför *regnum* används främst i politiska sammanhang i *De bello Gallico* men i geografiska sammanhang i *De bello civili*, det förstnämnda handlar om hur Caesar gör Gallien till en provins underställd Rom, och då är de lokala maktförhållandena viktigare att ha i åtanke. I *De bello civili* används *regnum* bara i politisk mening när Caesar ska reda ut maktförhållandena i Egypten, vilket han anser är av romerskt intresse. Enligt samma logik är inte klientkungar en lika stor del av *De bello civili*. Kung Juba är visserligen allierad med Pompejus som har

erkänt honom som kung, men det förklarar snarare varför Juba är allierad med Pompejus än att det tjänar till att förklara maktförhållanden.

Maktförhållanden belyses också med hur Caesar använder eller inte använder ordet *rex*. I *De bello Gallico* skriver han exempelvis att Vercingetorix kallas kung av de sina, men Caesar kallar aldrig Vercingetorix kung själv. Om detta är medvetet gjort skulle det kunna indikera att Caesar inte ser honom som en legitim kung. I *De bello civili* används adjektivet *regius* i stället för genitivformen av *rex* på flera ställen om militära och politiska angelägenheter som rör det egyptiska kungahuset. Det kan vara ett sätt att skilja kung Ptolemaios' från hans förmyndare, som ibland tar politiska beslut över kungens huvud på grund av hans unga ålder. Det kan också vara ett sätt att signalera att kungen själv inte har så stor militär eller politisk makt, vilket inte skulle vara konstigt med tanke på hur ung han är.

Hur Caesar hanterar olika maktförhållanden blir också sammankopplat med hans egen legitimitet. Som ovan nämnts rättfärdigar han sitt agerande i Gallien genom att framställa sina motståndare som lystna efter envælde och förstärker bilden genom att anspela på den romerska aristokratins relation till envælde. Att bara personer som är välvilligt inställda till Caesar har *regnum* och att det indikerar att han har kontroll över makten i Gallien är också en del av Caesars legitimitet. Caesar var prokonsul med ansvar för Gallien, och om han inte hade koll på det politiska läget i sin egen provins skulle det inte se särskilt bra ut. Han framhåller också sin personliga betydelse i samband med konflikten med Ariovistus. Ariovistus utnämndes till kung av Rom under Caesars konsulat, vilket Caesar själv påpekar. Enligt den romerska logiken och uppfattningen om tacksamhet gör detta Ariovistus skuldsatt till både Rom och Caesar personligen. Ur romersk synvinkel blir konflikten därför mer personlig, vilket både legitimerar den och förstärker just Caesars roll. Caesar utnyttjar också lokala maktstrukturer för att vinna legitimitet hos lokalbefolkningen. Tydligast exempel på detta är i *De bello civili* när Caesar försöker knyta nära band till kung Ptolemaios eftersom han vet att kungen åtnjuter stor respekt hos egyptierna. Däremot uttrycker han det genom att säga att han hade kungen i sin makt. Trots att han befinner sig hos ett annat lands ledare och försöker komma denne nära är han alltså noga med att säga att detta inte gör honom underordnad kungen. Detta kan vara färgat av den romerska attityden mot kungar, men är nog framför allt en del av synen på det icke-romerska som underlägset det romerska. Han introducerar också vissa av sina allierade i Gallien genom att säga att deras förfäder har haft *regnum*. Det kan

vara ett sätt att säga att han respekterar de som har haft makten i området innan han kom dit, en signal till gallerna att de borde lita på honom. Hur Caesar själv förhåller sig till dessa maktförhållanden kan alltså vara ett sätt för honom att framställa sig som legitim för både romare och icke-romare.

Drottningen som lyser med sin frånvaro

Det är ett otacksamt uppdrag att försöka analysera något som inte står skrivet, men likväl är det vad som måste göras för att utröna varför Caesar inte kallar Kleopatra *regina*. När källmaterialet är fåordigt får vi därför vända oss till kontexten för att hitta ledtrådar om varför Caesar skrev som han gjorde. Under undersökningens gång har ingen sekundärlitteratur hittats som erbjuder tolkningsförslag eller bakgrundsinformation som underlättar tolkningen av Caesars beskrivning av Kleopatra nämnvärt. För att komma fram till en säkrare slutsats skulle en separat, utförligare undersökning om ämnet behöva genomföras, och samtliga teorier i det här kapitlet skulle behöva styrkas ytterligare. Diskussionen bör därför snarare ses som utgångspunkt för vidare efterforskningar.

Som ovan konstaterats var Kleopatra impopulär i Rom. Caesar borde ha varit väl medveten om detta, och om han ville porträttera sig själv så fördelaktigt som möjligt kan det ha resulterat i att han undvek att skriva om henne. Detta skulle kunna förklara varför Kleopatras motivationer och agerande aldrig beskrivs trots att hon är en huvudaktör i en konflikt som Caesar anser vara av intresse för både sig själv och Rom, det skulle reta upp den romerska publiken som Caesar försöker sälja in sig hos. Dessutom tillkommer att Caesar troligen ville undvika skvaller om sin privata relation med Kleopatra och sitt påstådda faderskap till hennes son. Samtidigt var hon en så pass viktig del av händelseförloppet att Caesar inte kunde komma undan med att inte nämna henne alls. Detta förklarar dock bara varför Caesar knappt nämner Kleopatra, inte varför han inte kallar henne *regina*, men Kleopatras impopularitet är ändå värd att ha i åtanke.

Vid första anblicken skulle Caesars sätt att beskriva Kleopatra kunna synas vara ett ställningstagande att han inte ser Kleopatra som lika legitim regent som Ptolemaios, som på flera ställen tillskrivs epitetet *rex*, men det argumentet har flera brister. Dels beskriver sig Caesar som en opartisk gemensam vän till båda parter, dels beskrivs Ptolemaios' och Kleopatras konflikt som kungarnas konflikt vilket indikerar att hon också är regent, och Caesar ställde sig på Kleopatras sida under inbördeskriget och utnämnde henne till regent.

Han hade troligen inte heller något att vinna på att utmåla Kleopatra som illegitim med tanke på att han både utnämnde henne till regent och senare officiell allierad under hennes besök i Rom.

En alternativ förklaring skulle kunna vara att Caesar påverkades av andras beskrivningar av Kleopatra. *Regina* ofta används om Kleopatra, men eftersom hon var impopulär förekommer det ofta i negativa sammanhang. Den negativa kontexten som Kleopatra omtalas i kan ha smittat av sig på ordet *regina* i sig, och Caesar kan därför ha valt att inte använda ordet om en av sina allierade. Denna förklaring har också sina problem. Det material som undersökts om andra författares beskrivning om Kleopatra, nämligen Ciceros brev och Horatius' *Carm.* 1.37, är författade efter Caesars död och han kan därför omöjligen ha påverkats av dem. Källornas datering gör också att det är svårt att veta hur allmänt omtalad Kleopatra var när Caesar skrev *De bello civili* och om romarnas syn på henne var lika negativ då. Med det sagt är det inte omöjligt att samma syn på Kleopatra och samma sätt att tala om henne existerade när *De bello civili* kom till, och bara för att Cicero inte kallar Kleopatra för *regina* i sina brev innan Caesars död innebär det inte att ingen annan gjorde det. Att styrka detta skulle dock kräva en noggrannare undersökning som faller utanför det här arbetets undersökningsområde.

Ytterligare en förklaring skulle kunna vara att Caesar inte beskriver Kleopatra som *regina* för att inte dra uppmärksamhet till henne, och i förlängningen sin relation med henne, eftersom hon var impopulär. Att då kalla henne för syster i stället för drottning låter mer alldagligt och anonymt. Frågan är dock om epitetbytet hade uppnått denna effekt, namnet Kleopatra borde ha varit igenkännbart av romarna oavsett om det stod med titeln drottning framför eller inte.

Varför Caesar använder *rex* för att referera till Kleopatra är däremot inte lika förunderligt. Dels ligger orsaken i ordets lexikala definition, pluralformen av *rex* kan användas om medregenter och i synnerhet kungen och drottningen av Egypten, dels ligger den i hur kongruensläran i latinet brukar se ut. Ett attribut till flera ord av olika grammatiskt genus brukar rätta sig efter det maskulina.

Sammanfattning och slutsats

Caesar må inte skriva om kungar med samma bitterhet som vissa av hans samtida, men det är inte för att han hade rojalistiska ambitioner eller tyckte om kungar mer än andra romare. Det han skildrar krävde inte en negativ användning av *reg*-orden, eftersom han oftast använder dem när han skriver om det icke-romerska. Han är dock medveten om den romerska attityden

mot kungar och envælde, och kan på vissa ställen anspela på den romerska traditionen av monarki för att sätta sina handlingar i ett bekant narrativ för sin romerska publik. Att han oftast inte använder *reg*-orden på ett tydligt negativt sätt innebär inte heller att Caesar använder dem på ett neutralt eller opartiskt sätt. Med undantag för *regere*, *rectus* och *recte* används *reg*-orden ofta i sammanhang där Caesar framhäver att Rom eller han själv står över eller har kontroll över lokala maktstrukturer, vilket bidrar till att utmåla det icke-romerska som underordnat det romerska. *Reg*-orden används också för att antyda hur legitim eller mäktig makt eller människor i maktpositioner är, och Caesars egen legitimitet är också kopplad till kontrollen han har över dessa och hur han förhåller sig till dem. Detta görs ofta på bekostnad av icke-romerska makthavare och maktstrukturer, vilket ytterligare bidrar till att dessa framställs som underordnade. I de passager som undersökts yttrar det sig tydligast genom att Caesar beskriver den makt som romare respektive icke-romare har med olika termer, och att Roms makt framställs som ett hinder eller förminskning av andra folks makt. Att säga att *reg*-orden inte används negativt är därför kanske lite missvisande. De är visserligen inte negativa på det sättet som de brukar vara, nämligen att de får stå som symbol för tyranni och despotism, men de är negativa för att de nästan alltid används om det oromerska, vilket Caesar anser vara underlägset. Caesar må skriva *om* en icke-romersk kontext, men han skriver inte *i* en icke-romersk kontext.

Referenslista

Editioner

Brutus, Marcus Junius (inte med säkerhet) och Shackleton Bailey, D.R. (red.) (1988, uppladdad digitalt 2011). *Epistulae ad Ciceronem et Atticum seruatae cum Ciceronis Epistulis ad Brutum*. Från *Bibliotheca Teubneriana Latina Online*. Berlin etc. Inläst 27/4 2023. <https://www-degruyter-com.ezproxy.ub.gu.se/database/BTL/entry/ABRU8TEPC/html>

Caesar, Gajus Julius och Damon, Cynthia (red.) (2015) *C. Iuli Caesaris commentariorum – Libri III de bello civili*. Recognovit breuique adnotatione critica instruxit C. Damon. Oxford. (Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis)

Caesar, Gajus Julius och Hering, Wolfgang (red.) (1987) *C. Iulii Caesaris comentarii rerum gestarum, vol. I - Bellum Gallicum*. Edidit Wolfgang Hering. Leipzig. (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)

Cicero, Marcus Tullius och Shackleton Bailey, D.R. (red.) (1987, uppladdad digitalt 2011) *Epistulae ad Atticum*. Från *Bibliotheca Teubneriana Latina Online*. Berlin etc. Inläst 27/4 2023. <https://www-degruyter-com.ezproxy.ub.gu.se/database/BTL/entry/ACICETATT/html>

Cicero, Marcus Tullius och Ziegler, K. (red.) (1969, uppladdad digitalt 2011) *De re publica*. Från *Bibliotheca Teubneriana Latina Online*. Berlin etc. Inläst 27/4 2023. <https://www-degruyter-com.ezproxy.ub.gu.se/database/BTL/entry/ACICETCIP/html>

Flaccus, Quintus Horatius och Klinger, F. (red.) (1959) *Horatius opera*. Edidit Fridericus Klinger. Leipzig. (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)

Livius, Titus och Weissenborn, W. (red) och Müller, M. (red.) (1932, uppladdad digitalt 2011) *Ab urbe condita*. Från *Bibliotheca Teubneriana Latina Online*. Berlin etc. Inläst 27/4 2023. <https://www-degruyter-com.ezproxy.ub.gu.se/database/BTL/entry/ALIVIAUCO/html>

Propertius, Sextus och Fedeli, P. (red.) (1994, uppladdad digitalt 2011) *Elegiae*. Från *Bibliotheca Teubneriana Latina Online*. Berlin etc. Inläst 27/4 2023 <https://www-degruyter-com.ezproxy.ub.gu.se/database/BTL/entry/APROPTTELE/html>

Sekundärlitteratur

Ameling, Walter (2006) 'Cleopatra' *Brill's New Pauly*. Inläst 27/4 2023 http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1163/1574-9347_bnp_e616480

Baraz, Yelena (2018) 'Discourse of Kingship in Late Republican Invective' i *Evil Lords: Theories and Representations of Tyranny from Antiquity to the Renaissance*, red. Nikos Panou och Hester Schadee. Oxford. s. 43–60 <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1093/oso/9780199394852.003.0004>

Birch, Cordelia Margaret (red.) (1989) *Concordantia et Index Caesaris – Concordance and Index to Caesar*, Hildesheim.

Conte, Gian Biagio (övers. Joseph B. Solodow) (1999) *Latin Literature - A History*, Baltimore.

- Cornell, Tim (7/3 2016) 'Rex'. *Oxford Classical Dictionary*. Inläst 11/4 2023. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1093/acrefore/9780199381135.013.5566>
- Damon, Cynthia (red. och övers.) (2016) *Caesar - Civil War*, Cambridge etc. (Loeb Classical Library)
- de Libero, Loretana (2006) 'Fasces', *Brill's New Pauly*. Inläst 28/4 2023. http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1163/1574-9347_bnp_e12221810
- Deutsch, Monroe E (1928) 'I am Caesar, Not Rex', *Classical Philology* 23, nr 4, s. 394–98. <https://www.jstor.org/stable/263196>
- Dunkle, J. R. (1967) 'The Greek Tyrant and Roman Political Invective of the Late Republic', *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, vol. 98, s. 151–171. <https://doi.org/10.2307/2935871>
- Edwards, H. J. (övers.) (1917, omtryckt 1958) *Caesar - The Gallic War*, London etc. (Loeb Classical Library)
- Foster, B. O. (övers.) (1919) *Livy - Book I and II*, London etc. (Loeb Classical Library)
- Fündling, Jörg (2006) 'Juba' *Brill's New Pauly*. Inläst 27/4 2023. http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1163/1574-9347_bnp_e529200
- Glare, P.G.W. (red.) (1982) *Oxford Latin Dictionary*, Oxford.
- Lewis, Charlton T. och Short, Charles (red.) (1879) *A Latin Dictionary*, Oxford. Hämtad från *Perseus Digital Library*, inläst 11/5 2023. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0059%3Aalpha+letter%3DA>
- Murray, R. J. (1965). 'The Attitude of the Augustan Poets toward Rex and Related Words', *The Classical Journal*, vol. 60 nr. 6, 241–246. <http://www.jstor.org/stable/3294276>
- Rolfe, J. C. (1913, reviderad och omtryckt 1951) *Suetonius I*, London etc. (Loeb Classical Library)
- Ruebel, James S. (1994) *Caesar and the Crisis of the Roman Aristocracy - A Civil War Reader*, Norman etc. (Oklahoma Series in Classical Culture)
- Thesaurus Linguae Latinae* vol. 11:2, band 5–6. (2017 resp. 2020) Berlin.
- Thompson, Dorothy J. (22/12 2015) 'Cleopatra VII' *Oxford Classical Dictionary*. Inläst 27/4 2023. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1093/acrefore/9780199381135.013.1672>
- Thompson, Dorothy J. m.fl. (7/3 2016) 'Ptolemy (1)' *Oxford Classical Dictionary*. Inläst 27/4 2023. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1093/acrefore/9780199381135.013.5423>
- von Albrecht, Michael (övers. Frances och Kevin Newman) (1997) *A History of Roman Literature - From Livius Andronicus to Boethius, with Special Regard to its Influence on World Literature*, Leiden.

Wilker, Julia (22/12 2015, uppdaterad 15/9 2022) 'Client Kings' *Oxford Classical Dictionary*. Inläst 27/4 2023. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1093/acrefore/9780199381135.013.1677>

Wistrand, Erik (1979) *Caesar and Contemporary Roman Society*, Göteborg.

Wolfgang, Will (2006) 'Ariovistus' *Brills's New Pauly*. Inläst 27/4 2023.
http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1163/1574-9347_bnp_e135140

Wolfgang, Will (2006) 'Vercingetorix' *Brill's New Pauly*. Inläst 27/4 2023.
http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1163/1574-9347_bnp_e12200680

Databaser

Perseus Digital Library, inläst 8/5 2023. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

Bilagor

Reg-ordens förekomster i *De bello Gallico*

	rex	regnum	regere	rectus	recte	regnare	regius
Kung	10 (1.31.10, 1.53.4, 2.4.7, 2.4.7, 2.13.1, ¹⁰⁹ 5.22.1, 6.31.5, 7.4.5, 7.31.5, 7.46.5)						
Klientkung	4 (1.35.2, 1.43.4, 4.21.7, 5.54.2)						
Kungamakt		7 (1.3.4, 1.3.4, ¹¹⁰ 4.12.4, 5.6.2, 5.20.1, 5.25.1, 5.54.2)					
Envälde		8 (1.2.1, 1.3.8 ¹¹¹ , 1.9.3, 1.18.9, 1.18.9, 2.1.4, 7.4.1, 7.20.2)					
Kungarike		4 (1.3.7 ¹¹² , 5.26.2, 5.38.1, 5.54.3)					
Härska			1 (6.17.2)				
Styra			1 (3.13.6 ¹¹³)				
Rak				3 (6.25.2, 7.21.5, 7.46.1)			
Rätt					2 (7.6.4, 7.80.5)		
Regera (klient)						1 (5.25.3)	
Kunglig							1 (7.32.3)

¹⁰⁹ Kan även stå som 2.12.6

¹¹⁰ Båda förekomster i 1.3.4 kan även stå som 1.3.3

¹¹¹ Kan även stå som 1.3.7

¹¹² Kan även stå som 1.3.6

¹¹³ Kan även stå som 3.13.4

Reg-ordens förekomster i *De bello civili*

	rex	regnum	regere	rectus	recte	regius	regia
Kung (Juba)	9 (1.6.3, 2.25.3, 2.26.2, 2.26.4, 2.36.3, 2.37.2 2.38.3 2.39.2, 2.41.7)						
Kung (Ptolemaios)	15 (3.4.4, 3.103.2, 3.103.4, 3.104.1, 3.104.1, 3.104.3, 3.106.4 3.107.2, 3.108.1, 3.108.2, 3.108.3, 3.109.3, 3.109.6, 3.110.5, 3.112.10)						
Kung	8 (1.4.2, 1.18.5, 3.3.2, 3.36.4, 3.107.2, 3.109.1, 3.110.5, ¹¹⁴ 3.112.2 ¹¹⁵)						
Kungamakt		5 (3.104.1, 3.108.1, 3.110.6, 3.112.10, 3.112.12)					
Kungarike		7 (2.25.4, 2.38.1, 2.44.2, 2.44.3, 3.103.2, 3.106.1, 3.110.5)					

¹¹⁴ Står som *rerum* i vissa texttraditioner, se Damon, 2015 s. 160.

¹¹⁵ Står som *regionibus* i vissa texttraditioner, se ibid s. 162

Rätta till			1 (3.57.3 ¹¹⁶)				
Rak				1 (1.69.4)			
Rätt					1 (1.74.2)		
Tillhörande en kung						7 (3.104.1, 3.104.2, 3.106.4 3.109.1 3.109.6, 3.109.6, 3.112.8)	
Kungapalats							2 (3.112.8, 3.112.10)

¹¹⁶ Står som *corrigere* i vissa texttraditioner, se ibid s. 124